

KADIN GİRİŞİMCİLİKTE BAŞARI VE BAŞARIYI ETKİLEYEN FAKTÖRLER: BURSA ÖRNEĞİ*

Arş. Gör. Canan ARIKAN**

ÖZ

Dünya nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan kadınların istihdam sorununun çözümlerinden biri kadın girişimciliğidir. Kadınların girişimde bulunarak işveren olması, hem istihdamı arttıracak hem de ülke ekonomisine destek sağlayacaktır. Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de kadın girişimciliğini desteklemek amacıyla çeşitli proje, program ve çalışmalar yürütülmektedir. Kadınların girişimci olarak ülke ekonomisine katkı sağlamaları, girişimci kadınların yaşadıkları engellerin belirlenmesi ve bu engellerin ortadan kaldırılması ile mümkün olabilir. Bu nedenle, çalışmanın amacı; Bursa ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin; mevcut faaliyetlerini tespit etmek, girişimci olma nedenlerini belirlemek, başarı veya başarısızlıklarına etki eden faktörleri ortaya çıkarmaktır. Elde edilen bulgular doğrultusunda tespit edilen engellere yönelik çözüm önerileri sunulmaktadır. Araştırma Bursa ilinde firma sahibi olan 90 kadınla online anket yoluyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda kurumsal engeller, gerekli finansmana ulaşamamak, sermaye eksikliği başarıyı azaltan değişkenlerdir. Kurumsal destek ve girişimci özellikleri ise başarıyı arttıran anlamlı ve etkili değişkenlerdir.

Anahtar Sözcükler: Girişimcilik, Kadın girişimciler

JEL Sınıflandırması: L26

SUCCESS OF WOMEN ENTREPRENEURSHIP AND FACTORS THAT AFFECTING SUCCESS: THE CASE OF BURSA

ABSTRACT

One the solution of employment problems of women, who constitute half the world's population, is women entrepreneurship. When women have their own business, this will decline the unemployment and significantly supports the economical spurt. As in many countries all over the world, in our country several projects, programs and studies are being conducted in order to support the women entrepreneurship. Women's contributing to the country development will be possible by identifying barriers experienced by women entrepreneurs and eliminating these obstacles. Therefore, the aim of this study is to detect the entrepreneurship activities of women in Bursa, note the factors encouraging women into entrepreneurship, to identify the factors affecting the success. This study offer recommendations to the problems identified in the guidance of the findings. The study was conducted through online survey with 90 women who have their companies in Bursa. This study found out that

* Bu çalışma, yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Bursa Orhangazi Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, canan.arikan@bou.edu.tr

institutional barriers, not reaching the required finance, lack of capital are variables that reduce the success. Institutional support and the entrepreneurial characteristics are variables that increase the success meaningfully and effectively.

Keywords: *Entrepreneurship, Woman entrepreneurs*

JEL Classification: *L26*

1. GİRİŞ

Ekonomik ve toplumsal gelişmede daima anahtar rol oynamış bir olgu olan girişimcilik konusu son yıllarda daha da önemli hale gelmiştir. 1980'lerden itibaren hızlı bir gelişme gösteren girişimcilik kavramı erkekler kadar kadınların da ilgi alanı içerisine girmeye başlamıştır. Kadınların çalışma hayatına katılımlarının hızlandığı ve kadın işgücünün toplam işgücü içerisindeki oranının giderek arttığı günümüzde, ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeler bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kadının toplumdaki rolünü değiştirmiş ve onları iş yaşamının vazgeçilmez aktörleri haline getirmiştir.

Son yıllarda, dünyada hızla yaygınlaşan kadın girişimciliği, kadınlar için uygun bir istihdam fırsatı oluşturmakta ve aileler için gelir kaynağı olarak görülmektedir. Kadınların kendi işinin sahibi olarak çalışmaları çok eskilere uzanırken, bir ülkenin gayri safi milli ve yurtiçi hasılasına katkıları ağırlıklı olarak son otuz yılda, bazı ülkelerde ise sadece son beş yılda ön plana çıkmıştır. Dünya Bankası, son on yılda, dünyadaki ekonomik büyümenin yaklaşık yarısının kadın girişimcilerin katkısına dayandırılabilirliğini saptamıştır. Güneydoğu Asya'da kadın girişimcilerin sayısı toplam girişimcilerin %50'sinden fazlasını oluşturmaktadır. Kadın girişimciler, geçmişte ekonomik durgunluk yaşayan Macaristan, Rusya ve Polonya'nın kalkınmasına ve gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Bu ülkelerin ekonomilerindeki toparlanmalar, öncelikle kendi işinin sahibi olan ve işini yöneten kadınlar tarafından sağlanan fırsatlara bağlanabilmektedir (Mboko ve Smith-Hunter, 2009).

Türkiye'de 1990'lerden başlayarak kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşların kadın girişimciliğini geliştirmeye yönelik ilgi ve etkinliklerinde artış gözlenmektedir. Türkiye'de kadın girişimciliği konusu ilk kez 1992 yılında kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve kadın girişimciliğinin özendirilmesi, eğitim ve kredi verilmesi, örgütlenme ve destek hizmetlerinin sağlanması sorunları üzerine durulmaya başlanmıştır (Tütek, 1998).

Yukarıda belirtilen araştırma ve değerlendirmeler göz önünde tutulduğunda; kadın girişimcilerin ekonomik ve sosyal anlamda ülkeye getirdiği kazanımlarının geleceğe yönelik olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda kadın girişimcilerin, hem kendileri hem de istihdam ettikleri kişiler için iş fırsatı sunmaları ve çalışma yaşamında daha etkin ve aktif olmaları; onların toplumdaki konularının güçlenmesine, toplumların gelişmişlik düzeyini etkilemesine ve gelir dağılımındaki adaletsizliği de önlemeye önemli katkılar sağlamaktadır (Can ve Karataş, 2007). Dolayısıyla Türkiye'nin sosyal ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunmak ve sürdürülebilir

kalkınmayı gerçekleştirebilmek için ekonomik değer üreten kadın girişimci sayısını arttırmak, var olan kadın girişimcileri güçlendirmek ve onları dünya ile bütünleştirmek gerekmektedir.

Kadınların iş hayatında yer alması ve başarısının sağlanması için iş hayatlarında başarılarını olumlu veya olumsuz etkileyen faktörlerin tespitine yönelik kapsamlı araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu düşünceler ışığında gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı; kadın girişimcilerin başarısını destekleyen ve engelleyen faktörleri belirlemek ve bunlar arasında nasıl bir ilişkinin olduğunu incelemektir.

2. KADIN GİRİŞİMCİLİKTE BAŞARIYI DESTEKLEYEN FAKTÖRLER

Günümüzde, iş hayatında katılımı yetersiz olan, bilgi, beceri ve yeteneğinden yeteri kadar yararlanılmayan kadınların, iş hayatına büyük oranda katılması ve daha etkin rol alması gelişen ekonomiler için bir stratejik zorunluluk halini almıştır (Bayrak ve Yücel, 2000). Özellikle Batılı ülkelerde ve gelişen Uzak Doğu'da, kadınların ekonomiye katılımlarını arttırmak için hükümetlerin yasal düzenlemeler yapma, teşvik programları hazırlama ve kurumsal değişiklikleri gerçekleştirme konusunda büyük adımlar atmaları bu gelişmeleri yansıtan önemli göstergelerdir (Soysal, 2010).

Girişimci hayallerine ve hedeflerine yönelik planlamalar yapar ve eyleme geçmek için çaba gösterir (Demireli vd., 2014). Kadın girişimcilerin hayallerini gerçekleştirebilmeleri, başarılı bir şekilde hedeflerine ulaşabilmeleri için desteklenmeleri büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde kadının ekonomiye katılımını arttırmak için birçok teşvik politikası geliştirilmiştir. Örneğin; yasal düzenlemeler, destek programları, hibe veya kredi fırsatları, girişimciliği özendirici proje ve etkinlikler, çeşitli faktörler aracılığı ile gerçekleşmektedir. Bu yönde başta bakanlıkların ve bakanlıklara bağlı çeşitli kurumların, sivil toplum kuruluşlarının, uluslararası kuruluşların, bankaların, toplumun ve medyanın büyük rolleri ve çeşitli destekleri bulunmaktadır. Bu çalışmada kadın girişimcilikte başarıyı destekleyen faktörler; kurumsal faktörler ve sosyal faktörler olmak üzere iki alt başlık altında incelenmektedir.

2.1. Kurumsal Destek Faktörleri

Türkiye'de 1990'lardan başlayarak kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşların kadın girişimciliğini geliştirmeye yönelik ilgi ve etkinliklerinde artış gözlenmektedir. Kadın girişimciliğinin gelişebilmesi öncelikle uygun girişim ortamının oluşturulabilmesine bağlıdır. Dünyada kadın girişimciliği; uygun çalışma mekanı oluşturulmasını sağlayacak finansal kaynaklarla birlikte danışmanlık ve eğitim desteği ile geliştirilmektedir. Türkiye'de kadın girişimcilere bu tür destekler bakanlık destekleri, sivil toplum kuruluşlarının etkinlik ve programları, uluslararası kuruluşlar ile ortak yürütülen projeler, bankaların finansman imkanları ile sağlanmaktadır. Bu desteklerin yeterli olup olmadıkları tartışma konusu olmakla birlikte; kadın girişimcilerin var olan destek sistemlerinden ne ölçüde yararlandıklarının araştırılması, kadın girişimcilik sisteminin geliştirilmesi açısından önemlidir. Bu amaçla bazı kurum ve kuruluşlar ülkemizde kadın girişimci sayısının artırılması, mevcut potansiyelin daha iyi değerlendirilerek kadın girişimcilerin ülke

ekonomisine katkılarının sağlanması ve kadın girişimcilerin desteklenmesi konularında çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca bu kurum ve kuruluşlar kadın girişimciliğin teşvik edilmesi, özellikle kadınların kendi işlerini kurarak ekonomiye daha fazla katılmaları için de çalışmalar yapmaktadır (Tekin, 2005).

Devletin kadın girişimciliğine yönelik politikaları, sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği etkinlikler, son yıllarda gerçekleşen projeler, uluslararası kuruluşların bu süreçteki rolleri kadın girişimcilikte başarıyı destekleyen kurumsal faktörlere örnek olarak verilebilir. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı olan Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı olan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) vb. kurum ve kuruluşlar ülkemizde kadın girişimciliğin geliştirilmesi konusunda doğrudan ve dolaylı faaliyetler gerçekleştirmekte, kadın girişimciliğini teşvik etmektedir.

İş fikirlerinin başarılı sonuçlara ulaşması için girişimci adayların finansman kaynakları, iş planı, hukuki süreçlerle ilgili özellikle eğitim desteğine ihtiyacı bulunmaktadır. Türkiye'de girişimciliğin geliştirilmesi için hizmet sunan başlıca kuruluşlardan biri olan KOSGEB'tir. KOSGEB verdiği Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleriyle sadece girişimcilik bilincini oluşturmamakta aynı zamanda iş fikri olan girişimcileri hibe ve kredi olanakları ile desteklemektedir. KOSGEB 2010-2013 yılları arasında yaklaşık 120.000 kişiye eğitim vermiştir (Uluköy vd., 2013).

Uluköy ve arkadaşları tarafından (2013) KOSGEB'in uygulamalı girişimcilik eğitimlerinin verimli olup olmadığı ve bu eğitimlerin girişimcilik bilincinin oluşmasına katkı sağlayıp sağlamadığına yönelik bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmaya göre KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimlerinin girişimcilik bilincinin oluşmasına katkı sağladığı, fakat uygulamada verilen girişimcilik eğitiminin düşük bir başarı gösterdiği ortaya çıkmıştır (Uluköy vd., 2013).

2.2. Sosyal Destek Faktörleri

Girişimcilik bireyin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel yapının bir ürünüdür. Aile, akrabalar, arkadaşlar, sosyal ağlar, toplum, iş tecrübesi, alınan eğitim bireyin girişimcilik ruhunun gelişmesini ve sahip olduğu girişimci nitelikleri olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir (KSGM, 2000). Türk toplumunda kadına biçilen en önemli iş "iyi bir ev hanımı" olmasıdır, evin idaresi erkeğe aittir. Toplumsal kültürün bu yöndeki beklentisine karşı girişimci olmayı tercih eden kadınların ailelerine karşı sorumluluklarını yerine getirerek, aile ve iş dengesini kurarak başarılı bir girişimci olmalarında ailelerinin, çevrelerinin, almış oldukları eğitimin ve sahip oldukları iş tecrübesinin katkısı oldukça büyüktür. Sosyal faktörler olarak gruplanan; aile, çevre, eğitim ve tecrübe kadın girişimcilikte başarıyı bazen destekleyen nitelikte iken, bazen de engelleyici nitelikte olabilmektedir.

Geçmişten günümüze kadar yapılan birçok çalışma girişimcilerin ailesi, ailenin işi, sosyal statü ve akrabalık ilişkileriyle ilgilenmiştir. Ailenin girişimci olması, özellikle de babanın kendi işine sahip

olması, girişimciliği etkileyen önemli bir unsurdur. Erkek girişimcilerde de kadın girişimcilerde de kendi işine sahip babalar girişimci için güçlü bir tetikleyici olarak ortaya çıkmaktadır (Hisrich, 1995). Araştırmacılar tarafından yapılan çalışma sonucuna göre aileleri tarafından girişimcilik doğrultusunda teşvik edilen çocuklar diğerlerine göre girişimci özelliklere daha fazla sahip durumdadırlar (İbicioğlu vd., 2009). Aileden veya yakın akraba çevresinden başarılı girişimcilerin çıkmış olması kadınların bu kişileri kendisi için model almasına imkan sağlamaktadır. Bu yapının, kadını girişimcilik konusunda cesaretlendirici bir rol oynadığı söylenmektedir. Bu durumun kadını erkeklerden daha çok motive ettiği yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur (Orhan & Scott, 2001). Carter ve Cannon (1988), kadının girişimci olma kararında ailenin etkisinin kritik öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Aile içi sorumlulukları daha fazla olan kadınların, ailelerinden destek alarak girişimci olmaları kadınlara hem maddi hem de manevi olarak güçlendirmektedir. Yapılan araştırma sonucunda kadın girişimciler iş kurma aşamasında maddi ve manevi en büyük desteği eş ve ailelerinden gördüklerini belirtmişlerdir (Palaz ve Turgut, 2009).

Ailedeki girişimcilik eğilimi ve desteğinin ardından, bireyin toplumsal çevresinin, yani toplumsal kültürün desteği aileyi tamamlayıcı niteliktedir. Başarı için toplumsal çevrenin, girişimciyi motive edici nitelikte olması gerekmektedir (İlter, 2008). Sosyal, kültürel ve politik altyapının girişimciliği destekler nitelikte olması, toplumun girişimciliğe yüklediği rolün yüksek bir anlam taşıması ve girişimcilerin desteklenmesi için sosyal destek mekanizmasının iyi bir şekilde çalışması gerekmektedir.

Toplumsal çevrenin kapsadığı sosyal ağlar, girişimcilerin başarısını etkileyen faktörlerden biridir. Sosyal ağlar; genellikle formal organizasyonlara üyelik, diğer işletme sahipleriyle görüşmek ya da işletme amaçları için kurulan bağlantılar ile oluşmaktadır. Sosyal ağlar gerekli işletme bilgilerine, deneyim ve bağlantılarına ulaşmak açısından da kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, sosyal ağların girişimcinin performansı üzerinde doğrudan etkili olduğu bilinmektedir (Alpşahin, 2011). Potansiyel girişimci kadınların sosyal ağları, özellikle girişimciliğin ilk basamağında olmaları nedeniyle çok önemlidir. Sosyal ağlardan gelecek olan bilgi, destek, tavsiye, fırsatların değerlendirilmesi ve kontrol edilmesi gibi faydalar, nereden işe başlayacaklarını bilemediklerini belirten ve başarısız olmaktan korktuklarını ifade eden girişimci adayları için önemli bir avantaj sağlamaktadır (Özdemir, 2010). Toplumun ve sosyal ağların; motivasyon, iş bilgisi, tecrübe, kaynaklara ulaşım gibi maddi ve manevi destekler sunarak kadın girişimcilerin başarısını doğrudan etkilediği bilinmektedir.

Araştırmacılara göre kadınların geçmişte herhangi bir iş kurma deneyimleri olmaksızın iş hayatına atılmaları onlar için dezavantaj teşkil etmektedir. Hızlı büyüyen işletmeleri yavaş büyüyen işletmelerden ayıran faktörlerin başında girişimcinin sektörel tecrübesi gelmektedir (Brush vd., 2006). Foss ve Ljunggren (2006) teknik ve sektörel tecrübenin iş kurma olasılığını pozitif etkilediği sonucuna varmıştır. Boden ve Nucci (2000), işletmelerinin ömrü uzun olan girişimcilerin en az 10 yıllık işveren tecrübesine sahip olduklarını tespit etmiştir. Ayrıca, kadın girişimcilerin iş kuracakları faaliyet

alanlarını seçerken eğitimleri yerine, geçmiş iş tecrübeleri doğrultusunda, bilgi sahibi oldukları sektörlere eğilim gösterdikleri de görülmektedir (Barret, 2006).

3. KADIN GİRİŞİMCİLİKTE BAŞARIYI ENGELLEYEN FAKTÖRLER

Ülkemizde kadınların çalışma hayatına katılımları gün geçtikçe artmaktadır. Bu süreçte, iş hayatında yer almak isteyen kadınların başarılı birer girişimci olmalarını engelleyen bazı faktörler bulunmaktadır. Kadınların iş hayatında yaşadıkları zorluklar, karşılaştıkları engeller iş başarılarını azaltarak ülke ekonomisine sağlayacakları önemli katkıyı zayıflatmaktadır. Kadınların girişimci olma ve başarılı bir şekilde işlerini yürütme süreçlerinde karşılaşılabilecekleri engelleri belirlemek ve bu engelleri ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yürütmek oldukça önemlidir.

Kadınların girişimcilik faaliyetinde bulunmasını engelleyen yasal düzenlemeler bulunmamasına rağmen, kadın girişimciler uygulamada özellikle sosyokültürel açıdan bir takım engellerle karşılaşmaktadırlar. Bu doğrultuda kendi işini kurmak isteyen kadınların karşılaştıkları engellerden bazıları şu şekilde sıralanabilir (Tekin, 2005):

- Kadınların aile hayatı ile iş hayatını dengeli bir şekilde yürütebilmelerini sağlayacak desteklerden yoksun olmaları ve bu konuda sağlanan teşvik ve desteklerin yeterince geliştirilmemiş olması,
- İş hayatında işverenlerin istihdamda öncelikle erkekleri tercih etmeleri ve kadınların iş hayatında verimli olamayacağı şeklindeki düşüncelerin var olması,
- Kadının ev dışında çalışmasına olumlu bakılmaması,
- Evde aile reisinin erkek olduğu ve öncelikle erkeğin iş sahibi olması gerektiği şeklindeki düşüncelerin varlığıdır.

Bu çalışmada kadın girişimcilikte başarıyı engelleyen faktörler; kurumsal engeller, sosyal engeller ve psikolojik engeller olmak üzere üç alt başlık altında incelenmektedir.

3.1. Kurumsal Engeller

Ülkemizde kadınların girişimcilik yoluyla iş hayatına kazandırılması, ekonomik değer oluşturacakları anlamına gelmektedir. Günümüzde kadın girişimci sayısı artmış olsa da, kadın girişimciliğinin yeteri kadar finansman ile desteklenmemesi ve bürokratik engellerden dolayı kadın girişimciler yeterli ekonomik değeri oluşturamamaktadır.

Girişimciliğin ekonomiye kayda değer ölçüde katkıda bulunabilmesi için işletmelerin kredilere ulaşabilmesi ve finansal çevrelerden destek görmesi gerekmektedir. Türkiye'deki durum incelendiğinde özellikle kadın girişimciler için yeterli kredi fırsatının bulunmadığı, aile ve kişisel birikimlerin finansman kaynağı olarak kullanıldığı ve kredi sağlama koşullarının oldukça zor olduğu ifade edilmektedir (Eğrican ve Karadeniz, 2008). Kendi işini kurmak isteyen kadınların öncelikle bir

finansman kaynağı bulmaları gerekmektedir ve bunun yolu genellikle krediden geçmektedir. Kadınların krediye ulaşmaları zor olmakla birlikte kredi olanaklarının yeteri kadar bilinmemesi, kredi almayı önemli ölçüde zorlaştırmaktadır. Ancak kadınların kredi alamamalarının en büyük nedeni, teminat gösterecek varlıkların tümünün erkekler üzerine olması dolayısıyla kadınların kredi için sunacakları teminat varlıklarının olmamasıdır (Şekerler, 2006). Dolayısıyla kadınların girişimci olmaya başlamasının en çok desteklendiği ya da engellendiği nokta, işletmenin kurulması için finansal kaynak temin etme durumudur. Yapılan bir araştırma, Türkiye’de kadınların kurduğu işletmelerde başlangıç sermayesinin, erkeklerin kurduğu işletmelerdeki başlangıç sermayesi rakamının yarısından az olduğunu göstermektedir (Gürol, 2000).

Bayraktaroğlu ve Uluköy tarafından (2014) yapılan araştırma sonuçlarına göre; kadın girişimcilerin işletmelerinin kuruluşlarında ağırlıklı olarak özkaynak kullandıkları, KOSGEB ve Mikro kredi imkânlarından çok az faydalandıkları görülmüştür.

Finansal engeller bütün girişimcilerin sorunu olmakla beraber, kadın girişimciler için daha büyük sorun oluşturmaktadır. Bunun temel sebepleri aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

1. Kadınlar finansal güvenilirliklerini belgeleyecek finansal kayıtlara sahip olmadıklarından, genellikle borç veren kuruluşlarla zorluklar yaşamaktadırlar. Borç veren kuruluşlar iş tecrübesi, pazar şartları, üretilen ürün veya servisin yapısı gibi konularla ilgilenmekte; birçok kadın girişimci ise, bu tür bilgilere sahip olmamaları nedeniyle, çoğunlukla kocalarının ve iş ortaklarının desteğini almak veya kendi kişisel birikimlerini kullanmak zorunda kalmaktadırlar (Güney, 2006).
2. Çoğunlukla kadın girişimcilerin finans konusunda -özellikle finansal planlama, muhasebe, operasyon ve parasal konularla ilgili anlaşmaların yapılması alanlarında- yeterli tecrübelerinin olmamasıdır (Palaz ve Turgut, 2009).
3. Kadın girişimcilerin sermaye edinebilmek için sınırlı sosyal ağ iletişimlerinin olmasıdır. Kadınların iletişim halinde olmayı seçtikleri sosyal ağlar incelendiğinde, bunların iş dünyası ile ilgili profesyonel ağlar olmasından ziyade, yakın arkadaş, eş ve aile fertlerinden oluşan gruplar oldukları görülmektedir (Borzi, 1994).
4. Kadınların bankacılarla ilişkilerinde cinsiyet temelli önyargı ve ayrımcılığa maruz kalmalarıdır (Carter ve Rosa, 1998). Güvensizlik yönünden kadınların durumu ile ilgili yapılan bir çalışmada, finansman kuruluşlarının kredi amacı ile başvuran girişimci kadınlara, erkeklere olduğu kadar sıcak bakmadıkları belirlenmiştir (Soysal, 2010).

Can ve Karataş’ın Mersin’de kadın girişimciler üzerinde yaptıkları çalışmada, kadınların kuruluş aşamasında güvensizlik, prosedürlerin zorluğu gibi nedenlerle banka kredisine başvurmadıkları ve işletmelerinde sermaye sıkıntısı çektikleri belirlenmiştir (Can ve Karataş, 2007). Neergaard, Nielsen ve Kjeldsen (2006), kadın girişimcilerin iş kurmak için öncelikle kendi

birikimlerini kullandıklarını tespit etmiştir. Kadın girişimciler, biriktirmiş oldukları küçük kişisel servetlerini, bunun yetersiz kalması durumunda ise aile ve yakın çevreden alacakları destekleri işletmelerinin kuruluş sermayesi olarak kullanmakta, başlangıçtaki sermaye eksikliği sorununu bu şekilde çözüme yoluna gitmektedirler.

Kadın girişimciler; sermaye eksikliği, gerekli finansman kaynağına ulaşamama, kredi maliyetleri gibi finansal engellerle karşı karşıya kalmaktadır (Ecevit, 1993). Finansal sermayenin mevcut olması, girişimcilik süreci için oldukça önemlidir. Bu anlamda kadın girişimcilerin önündeki en önemli engellerden biri finansal güçlerinin yeterli olmamasıdır.

Kadınlar, özellikle işlerini kurma sürecinde sermaye eksikliği ile birlikte bürokratik engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Ülkemizde yapılan araştırmalar, kadınları girişimcilikten en çok uzaklaştıran faktörlerden birinin bürokratik engeller olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Türk toplumu topluluklara bağlılığı yüksek, bireyciliği gelişmemiş bir toplum olarak bilinmektedir. Bunun bir sonucu olarak da, kişisel inisiyatifin ve girişimci faaliyetlerin yeterince güçlü olmadığı söylenebilmektedir. Dolayısıyla bu durum beraberinde bürokratik kurumların daha baskın olarak geliştiği sonucunu beraberinde getirmektedir (Aytaç ve İlhan, 2007).

3.2. Sosyal Engeller

Kadınlar, girişimci olma süreçlerinde ve girişimcilik faaliyetinde bulunurken özellikle sosyal açıdan bir takım engellerle karşılaşmaktadırlar. Yapılan araştırmalar sonucunda kadın girişimcilerle ilgili ortaya çıkan sosyal engeller; sosyal ve kültürel ortamda kadın rollerinin kalıplaşmış olması, eğitimlerinin yetersizliği, ailelerin olumsuz tepkileri, iş yükünün fazla oluşu olarak ortaya çıkmaktadır (Can ve Karataş, 2007). Sosyal faktörler olarak gruplanan; aile, çevre, eğitim ve tecrübe kadınların girişimci olmasını bazen destekler nitelikte iken, bazen de engelleyici nitelikte olabilmektedir. Sosyal faktörlerin kadın girişimciliğini destekleyen boyutları daha önce incelenmiştir.

Bayraktaroğlu ve Uluköy tarafından (2014) kadınların iş hayatına girmelerinin erkek girişimciler tarafından nasıl karşılandığı ve kadın girişimcilere yönelik ne tür baskılar uygulandığı konusunda araştırma yapılmıştır. Bu araştırma sonuçlarına göre; kadın girişimcilerin işletmelerinin kuruluşunda veya işleyişinde baskı görmedikleri görülmüştür (Bayraktaroğlu ve Uluköy, 2014).

Uluköy ve Demirel tarafından yapılan (2014) araştırma sonuçlarına göre kadın girişimcilerin risk alma, fırsatları değerlendirme, yenilikçilik, kararlılık, vizyon, yüksek başarı güdüsü, iletişim becerisi ve liderlik konularında, erkek girişimcilerden farklılaşmadıkları ancak kadın girişimciler ile erkek girişimciler arasında özgüven, bağımsızlık, içsel kontrol ve belirsizliğe karşı tolerans konularında farklı düşündükleri tespit edilmiştir.

Toplumun kadının yerini evi olarak görmesi, iş kadınına alışık olmaması, rol model kadın girişimci sayısının az olması, kadınların zayıf ve eksik sosyal ağ bağlantıları, kadın girişimcilikte başarıyı engellemektedir. Erkek girişimcilerin daha uzun süredir iş hayatında bulunması, eğitim alma

konusunda daha avantajlı olması ve toplum tarafından girişimcilik kavramının erkeklere yüklenmesi, kadın girişimcileri erkek girişimciler karşısında daha tecrübesiz konumda bırakmaktadır (İlter 2008).

Önceki iş tecrübesi ile girişimci olunan sektör arasında yakın bir ilişki vardır. Fakat bu konuda, erkek ve kadın girişimciler arasındaki önemli bir farklılık bulunmaktadır. Erkek girişimcilerde, daha önce çalışmış oldukları işler ile girişimci olarak yeni başladıkları işler arasındaki benzerlik %84 civarında iken bu oran kadınlarda %40 civarında kalmaktadır (Catley & Hamilton, 1998). Bu tercihten dolayı kadınların girişimci olarak yeni işlerinde deneyim ve tecrübe eksikliği nedeniyle önemli sıkıntılar yaşayabilecekleri tahmin edilmektedir. Kadın girişimciler, iş kurma ve devam ettirme süreçlerinde eğitim ve tecrübe eksikliği gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Erkeklerle eşit fırsatlara sahip olamayan kadınların eğitim ve tecrübe eksikliği girişimcilikte başarılı olmalarını engellemektedir.

3.3. Psikolojik Engeller

Kadın ve erkek arasında cinsiyet farkının yol açtığı rol ayrımı nedeniyle kadının ev ve aile yaşamı ile sınırlandırıldığı, erkeğin ise toplumda aile gelirini temin eden, kararlarda söz sahibi olan bir güç olarak kabul edildiği görülmektedir. Toplumun kadına yüklediği roller ve sorumluluklarla birlikte girişimci olan kadınlar; rol çatışması ve stres, cinsiyete dayalı rol ayrımcılığı, zaman darlığı gibi psikolojik engellerle karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye’de kadın girişimciler üzerine yapılan araştırmalar sonucunda kadın girişimcilerle ilgili ortaya çıkan engellerin başında, sosyal ve kültürel ortamda kadın rollerinin kalıplaşmış olması, eğitimlerinin yetersizliği, ailelerin olumsuz tepkileri, iş yükünün fazla oluşu, finans kaynağı bulma güçlüğü, güvenilirlik sağlamak için kadınların erkeklerden daha fazla çaba gösterme gerekliliği gelmektedir (Kutunis ve Hancı, 2004).

Çelik ve Özdevecioğlu’nun (2001) Nevşehir’de yaptıkları araştırmada, kadın girişimcilerin genel olarak yaşadıkları engeller; rol çatışması, güvensizlik, cinsel beklentiler, tecrübe yetersizliği, geleneksel baskı, başarısızlık beklentisi, ayrımcılık ve ortak bulmada güçlük çekme olarak belirlenmiştir. Bir başka araştırmada ise kadınların girişimcilik faaliyetlerinde karşılarına çıkan engeller; toplumun kadınlar hakkındaki değer yargıları ve inanışları, bilgi eksikliği, rakiplerin engellemeleri, sermaye bulma güçlüğü ve yasal-bürokratik engeller şeklinde sıralanmaktadır (Tan, 2006).

Hisrich ve Öztürk’ün gerçekleştirdiği araştırmada, kadın girişimcilikte başarıyı engelleyen faktörler; dış finansman sağlayamama, uygun eleman bulamama, yol gösterecek bir mercinin olmaması, teminat yetersizliği, finans, pazarlama ve personel gibi operasyonel konularında tecrübe eksikliği, meslektaşları ile zayıf sosyal ağlarının olması, kredi almada bilgi eksikliği, müşteri ve tedarikçi ile ilişkilerde deneyimsizlik olarak belirtilmiştir (Hisrich ve Öztürk, 1999). Kutunis ve Hancı ise, kadınların yaşadıkları engelleri; sosyal baskılar, operasyonel engeller ve ayrımcılık olarak belirlemişlerdir (Kutunis ve Hancı, 2004). Ülkemizde iş yaşamına erkek girişimcilere oranla daha geç

giren kadınlar, örgütlenme ve yönetim konularında güçlüklerle karşı karşıya kalmakta, iş yeri arama, kiralama, mal, donanım, araç-gereç, personel temini, ödemeler gibi konularda erkeklere oranla daha fazla problem yaşamaktadırlar (Gürol, 2006). Kadın girişimcilikte başarıyı engelleyen faktörlerin tespiti, engellerin kaldırılarak kadın girişimcilikte başarının desteklenmesi ülke ekonomisinin güçlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

4. YÖNTEM

Kadınların iş hayatında yer alması ve başarısının sağlanması için iş hayatında başarıyı olumlu veya olumsuz etkileyen faktörlerin tespitine yönelik kapsamlı araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu çalışmanın amacı; kadın girişimcilerin başarılarını olumlu ya da olumsuz etkileyen faktörlerin belirlenmesidir.

Kadın girişimcilerin demografik özelliklerini, işletme bilgilerini, destek mekanizmalarını, işlerini kurarken ve yürütürken karşılaştıkları destekleri ve engelleri belirlemeye yönelik anket uygulanmıştır. Anket sorularının hazırlanmasında Alpşahin tarafından (2011) geçerlilik güvenilirliği yapılarak Türkçeye kazandırılmış olan “FSB Survey: Lifting Barriers To Growth In UK Small Business Businesses 2008” araştırması ve “The NES Follow-Up Survey 2006” araştırması soru formları kullanılmıştır. Anket soru ifadelerinin anlaşılabilirliğinin testi için ilk aşamada 21 kadın girişimciye gönderilmiştir. Pilot uygulamanın ardından gelen bildirimler doğrultusunda sorular revize edilmiştir. Araştırmada 5’li likert ölçeği kullanılarak oluşturulan anket formu güvenilirlik analizine tabi tutulmuş, Cronbach alpha değeri 0,7840 olan anket güvenilir bulunmuştur.

Araştırmanın hedef kitlesi; Bursa Ticaret ve Sanayi Odası (BTSO) üyesi, işletme ömrü en az 1 yıl olan ve en az 2 personel çalıştıran kadın girişimciler olarak kasti (gayeli) örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. BTSO üyesi kadınlar hizmet ve sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletme sahibi girişimcilerdir.

Kadın girişimcilerin zaman darlığından dolayı anketi uygulamaya az zaman ayırmayı isteyecekleri düşünülmüştür. Bu sebeple anket bilgisayar ortamında hazırlanmış ve Survey Monkey programı kullanılarak yanıtlayıcılara e-mail yolu ile gönderilmiştir. Araştırmada 340 kişiye sanal ortamda anket gönderilmiştir, yanıtlamayan kişilere anket tekrar gönderilmiştir, ayrıca telefonla anketlerin uygulanma aşaması takip edilmiştir. Toplam 99 anket geri dönüşü olmuştur. Anket kabul oranı %29 olarak gerçekleşmiştir. Eksik bilgi içeren 9 anket değerlendirilme dışı bırakılmıştır. Böylece 90 kadın girişimcinin ankete verdiği yanıtlar değerlendirmeye alınmıştır. Verilerin analizi SPSS 18.00 paket programı ile bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Araştırma amaçları doğrultusunda Güvenilirlik Analizi, Faktör Analizi, Lojistik Regresyon Analizi uygulanmıştır.

5. BULGULAR

Bursa’daki kadın girişimcilerin sosyo-demografik özellikleri, işletme yapıları, iş kurma nedenleri, girişimci olma durumları, başarılarını etkileyen destek ya da engel faktörleri ve bu faktörler

ile başarı arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Girişimcilerin sosyo-demografik özellikleri, hem iş kurma hem de işi sürdürme süreçlerinde önemli etkenlerdir. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin %83'ü 26-45 yaş aralığındadır. Katılımcıların %65,46'sı evli ve %91,55'i çocuk sahibidir. Kadın girişimcilerin evli olmalarının girişimciliğe etkisi, aile desteği almaları açısından önem taşımaktadır. Katılımcıların %67,77'si en az lisans mezunudur. Kadın girişimcilerin eğitim durumunun bu denli yüksek olmasının bir sonucu olarak, günümüzde kadın girişimcilerin dünya ile rekabet içinde ve yeni fırsatların farkında olarak girişimlerini başarılı bir şekilde devam ettirdikleri söylenebilir.

Katılımcıların %47,78'i ilk çocuktur. Katılımcıların %34,44'ü 25 yaşın altında, %51,11'i 26-35 yaş aralığında kendi işlerine başlamıştır. Kadınların girişimci olma yaşının çoğunlukla 35 yaş ve altında olduğu bilinmektedir. Katılımcıların tamamı BTSO üyesidir, %47,78'i kadın derneklerine %44,44'ü diğer derneklere üyedir. Kadın girişimciler Türkiye ortalamasının üzerinde dikkate değer düzeyde yüksek bir oranla sivil toplum kuruluşlarına üyedir. Katılımcıların %40'ı hizmet sektöründe faaliyet göstermektedir. Sermaye yetersizliği engeli ile karşılaşan kadınların, düşük başlangıç sermayesi ile iş kurma olanağı veren hizmet sektöründe yer alması beklenmektedir. Diğer katılımcıların %24,44'ü anketin yapıldığı Bursa ilinde yoğunlukta olan tekstil sektöründe faaliyet göstermektedir.

Katılımcıların personel sayıları 1-680 arasında değişmektedir, ortalaması 37'dir. Katılımcıların %50'sinin personel sayısı 5'ten fazladır. İstihdama katkı sağlama açısından kadınların girişimci olmasının önemi ve işsizliğe katkısı görülmektedir. Katılımcıların sahip oldukları işletmelerin kurulma süresi 1-77 yıl arasında değişmektedir. Katılımcıların %84,45'inin işletme yaşı 2 yıldan fazladır. İşletme ömrü uzun olan kadın girişimcilerin faaliyetlerini uzun yıllar devam ettirmeleri büyük bir başarı sayılabilir.

Katılımcıların %43,33'ü işletmelerini kendi çabaları ile kurmuştur. %31,11'i ailesi ile birlikte %15'56'si ise ailesinden miras alarak girişimci olmuştur. Kendi çabası ile işletmesini kuran girişimci sayısı oldukça fazladır. Bununla birlikte kadınların girişimci olmasında aile desteğinin var olduğu da görülmektedir. Katılımcıların %36,67'si tek başına işletmenin sahibidir, tek başına varlık sürdürmeye çalışmaktadır. Katılımcıların %52,22'si ise eşi veya ailesi ile ortaktır. Ortaklık yapısı kadınların girişimci olmasında aile desteğinin yer aldığını göstermektedir. Katılımcıların %56,57'si kendi birikim ve imkanlarıyla, %43,33'ü ailesinin sağladığı imkanlarla işletmelerini kurmuştur. Kadın girişimcilerin öncelikle kendi birikimleri, daha sonra yakınlarından elde ettikleri fonlar sermayelerini oluşturmaktadır. Finansman kaynağına ulaşmakta zorlanan kadın girişimcilerin sadece %18,89'u banka kredisi ile %2,22'si devlet desteği ile sermayelerini oluşturmuştur. Kadınların %5,56'sı ise düşük sermaye gerektiren işlerde kredi kartı kullanarak başlangıç sermayelerini temin etmiştir. Son bir yılda katılımcıların %54,44'ünün kârlılığı artmış, %42,22'sinin kârlılığı değişmemiştir.

Katılımcıların %62,22'sinin ailesinde girişimci bulunmaktadır. Katılımcıların %65,48'i ailelerindeki girişimcilerden olumlu etkilenmekte iken sadece %1,19'u olumsuz etkilenmektedir. Ailede girişimci olması kadınlara rol model olması açısından oldukça önemlidir ve bu durum olumlu etkilere sahiptir.

Tablo 1. Başarıyı Desteleyen Faktörler

	Hiç katkısı olmadı	Katkısı olmadı	Kararsızım	Katkısı oldu	Çok katkısı oldu	Ortalama
Girişimci özelliklerim	0	3.33	2.22	51.11	43.33	4.34
Yöneticilik özelliklerim	0	2.22	4.44	53.33	40	4.31
Sahip olduğum tecrübe	2.22	5.56	6.67	47.78	37.78	4.13
Ailem	4.44	7.78	3.33	58.89	25.56	3.93
Aldığım eğitim	1.11	14.44	14.44	41.11	28.89	3.82
Sermayemin olması	11.11	31.11	6.67	34.44	16.67	3.14
Girişimci aileden gelmem	22.22	23.33	5.56	32.22	16.67	2.98
Arkadaşlarım	12.22	27.78	16.67	40	3.33	2.94
Bankalar	16.67	38.89	5.56	33.33	5.56	2.72
Diğer kadın girişimciler	20	36.67	11.11	32.22	0	2.56
Ülkemizin güçlü ve istikrarlı ekonomisi	23.33	41.11	8.89	20	6.67	2.46
Kadın dernekleri	22.22	42.22	7.78	25.56	2.22	2.43
Kadınlara yapılan pozitif ayrımcılık	28.89	47.78	12.22	6.67	4.44	2.10
Odalar (BTSO, BESOB)	26.67	53.33	5.56	13.33	1.11	2.09
Devlet destekleri	32.22	45.56	6.67	15.56	0	2.06

Tablo 1'e göre; katılımcıların %94,44'ü girişimci özelliklerinin, %93,33'ü yöneticilik özelliklerinin, %85,56'sı sahip olduğu tecrübenin, %70'i aldığı eğitimin başarılarına katkısı olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların %84,45'i ailesinin, %43,33'ü arkadaşlarının başarılarına katkı sağladığını söylemiştir. Katılımcıların %80'i meslek odalarının, %64,44'ü kadın derneklerinin, %76,67'si kadınlara yapılan pozitif ayrımcılığın, %55,56'sı bankaların başarılarına katkı sağlamadığını ifade etmiştir. Kadın girişimcilerin kişilik özellikleri, iş tecrübeleri, aldıkları eğitim, aile ve arkadaş desteği başarılı olmalarına fayda sağlamaktadır. Kadın girişimcilerin yeterli düzeyde faydalanamadıkları meslek odaları, kadın dernekleri, bankalar hakkında daha fazla bilgilendirilmeye ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu kurumların kadın girişimcilere destek olmak için daha fazla program yürütmeleri beklenmektedir. Bankaların kadın girişimcilere olan güvensizliği ve teminat konusunda kadınların dezavantajlı konumları nedeni ile kadınlar banka desteklerinden yeterli düzeyde faydalanamamaktadırlar.

5.1. Faktör Analizi Sonuçları

Araştırma analizinde farklı soru blokları içinden bazı sorulara yönelik başlıklar için açıklayıcı faktör analizi uygulanmış ve çalışmanın amacı gereği tüm sorulara uygulanmamıştır. Uygulamanın ilk aşamasında faktör analizinin uygunluğunu belirlemek için bazı ön testler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, her bir açıklayıcı faktör analizine ilişkin Bartlett testine göre ana kütle korelasyon matrisinin birim matris olmadığı ve küresellik ölçütünün de sağlandığı görülmüştür ($p < 0.05$). KMO ölçütüne göre örneklem büyüklüğü, gözlenen korelasyon katsayıları büyüklüğü ve kısmi korelasyon katsayıları faktör analizi için uyumlu bulunmuştur.

Elde edilen faktörlerin kavramsal anlamlılık açısından indirgenmiş başlıkları ve KMO değerleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 1. Faktörlerin Kavramsal Anlamlılık Sıralanışı

Kurumsal Destek Faktörleri	FAKTÖR 1	KMO=0.8234 Bartlett test=0.001
Sosyal Ağ Yapısı Desteği	FAKTÖR 2	KMO=0.8289 Bartlett test=0.000
Sosyal Engeller	FAKTÖR 3	KMO=0.8101 Bartlett test=0.000
Kurumsal Engeller	FAKTÖR 4	KMO=0.8283 Bartlett test=0.002

Ana faktörlere denk gelen soru setlerine güvenilirlik analizi yapılmıştır. Cronbach’s Alpha değerlerine bakılmıştır. Cronbach’s Alpha 0.70 ve üstü olduğu durumlarda ölçeğin güvenilir olduğu, soru setinin az olduğu durumlarda ise 0.60’ın üzeri kabul edilir (Sipahi vd., 2010). Tablo 3’e göre ana faktörlere denk gelen soru setleri güvenilir bulunmuştur.

Tablo 3. Soru Setinin Cronbach Alpha Değerleri

Güvenilirlik (Cronbach's Alpha)	
Kurumsal Destek Faktörleri	.746
Sosyal Ağ Yapısı Desteği	.705
Sosyal Engeller	.780
Kurumsal Engeller	.766

5.2. Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

Lojistik Regresyon, her hangi bir varsayım gerektirmeyen, bağımlı değişkenin sürekli olmadığı, kesikli değişken olduğu durumlarda kullanılan bir yöntemdir. Özellikle bağımlı değişkenin iki sonuçlu (binary) olduğu durumlarda kullanılan lojistik regresyon modelinde bağımsız değişkenler kategorik veya sürekli değişken formunda olabilirler. Araştırmada bağımlı değişken olan başarı değişkeni

kesikli, iki sonuçlu değişkendir. Çalışmanın temel amacı olan kadın girişimcilerin başarıları (kârlılık) 3 düzeyli (arttı-değişmedi-azaldı) bir cevap formunda sunulmuştur. Fakat 90 yanıtlayıcıdan sadece 3 kişi kârlılığın azaldığını belirtmiştir. Bu sayı toplamda çok düşük bir oranı verdiği için 3 düzey yanıt 2 düzeye indirgenmiştir, azaldı veya değişmedi yanıtları tek bir düzey kabul edilerek lojistik regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Başarıyı olumlu veya olumsuz yönde etkileyecek farklı bir çok değişken modele dahil edilmiştir. Fakat çoklu bağlantı problemi nedeniyle modelin uyum iyiliği bozulduğundan birçok farklı deneme sonucunda uygun bir bileşim elde edilmiştir. Tablo 4’te yer alan model “Forward Wald” algoritması altında tahmin edilmiştir.

Tablo 4: Lojistik Regresyon Tahmin Sonuçları

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
<i>Girişimci özellikleri</i>	.780	.245	10.146	1	.001	.458
<i>Yönetici özellikleri</i>	.032	.021	2.307	1	.129	1.032
<i>Gerekli finansmana ulaşamamak</i>	-.925	.233	15.781	1	.000	2.523
<i>Kurumsal destek</i>	.820	.368	4.967	1	.026	.441
<i>Sosyal ağ yapısı</i>	.108	.289	.141	1	.708	1.114
<i>Kurumsal engeller</i>	-1.305	.219	35.516	1	.000	3.688
<i>Sermaye eksikliği</i>	-.621	.124	24.946	1	.000	.537
<i>Constant</i>	2.805	1.022	7.537	1	.006	16.532

Lojistik Model İçin Anlamlılık Testleri:
Model Katsayıları için Omnibus Testi: Model için Ki-Kare Değeri = 491.350, Prob = 0.000
-2 Log likelihood = 669.249 ; **Cox & Snell R Square = 0.880; Nagelkerke R Square = 0.879**
Hosmer and Lemeshow Test: Ki-Kare Değeri= 4.886 , Prob=0.558 > 0.05
* : Bağımsız Değişkenler %5 düzeyinde anlamlı

Lojistik regresyon modelinin anlamlılığı için test sonuçlarını incelendiğinde, model katsayıları için Omnibus Testi: Model için Ki-Kare Değeri=491.350, Prob=0.000 bulunmuş olup, katsayıların hepsi birlikte anlamlıdır. Lojistik regresyon tahmininde adımsal tahmin süreci izlenmiş ve her adımda -2 Log likelihood=269,249 değeri en düşük düzeyine, Cox & Snell R Square=0.591 ve Nagelkerke R Square=0.789 değeri ise en yüksek değerine ulaşarak modelin anlamlılığı yükselmiştir. Modelin uygunluğu için temel bir test olan Hosmer ve Lemeshow Test: Ki-Kare Değeri=4.886, Prob=0.558>0.05 sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, model analiz için uygundur.

Yönetici özellikleri ve sosyal ağ yapısı başarı üzerinde anlamlı ve etkili çıkmamıştır. Kurumsal engeller, gerekli finansmana ulaşamamak, sermaye eksikliği başarıyı azaltan istatistik anlamlı değişkenlerdir. Kurumsal destek ve girişimci özellikleri ise başarıyı arttıran anlamlı ve etkili

değişkenlerdir. Exp (b) sütunu ele alınan etkileyici değişkenlerin risk düzeyini vermektedir. Görüleceği üzere başarı üzerinde kurumsal engeller en büyük risk (3.688) olarak belirlenmiştir. İkinci derecede gerekli finansmana ulaşamamak (2.523) risk unsuru olarak elde edilmiştir. Anlamli çıkan diğ er değişkenler sayısal olarak az miktarda risk oluşturmaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Son yıllarda dünyada ve ülkemizde oldukça önem kazanan kadın girişimciliği konusunda bugüne kadar birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırma Bursa ilinde faaliyet gösteren kadın girişimciler ile ilgili çok fazla çalışmanın bulunmaması doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma ile Bursa ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin başarısını destekleyen ve engelleyen faktörler hakkında önemli bilgiler elde edilmesi amaçlanmıştır. Belirlenen destekler faktörlerinin geliştirilmesi ve engellere yönelik etkin çözümler üretilmesi, gelecekte daha çok sayıda kadının girişimcilik faaliyetinde bulunmasına, dolayısıyla da ülkede ekonomik kalkınmaya katkı sağlanmasına ve işsizlik oranının azaltılmasına yardımcı olabilecektir.

Bu çalışma ile elde edilen bulgulara göre; araştırmaya katılan kadın girişimcilerin çoğu 26-40 yaş aralığında, evli, çocuk sahibi ve lisans mezunudur. Kadın girişimcilerin çoğunun işletmelerini kurma yaşı 35 yaş ve altındadır. Katılımcıların çoğu sivil toplum kuruluşlarına üyedir. Katılımcıların çoğu hizmet veya tekstil sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Çoğunluğu 5'ten fazla personel istihdam eden kadın girişimcilerin işletme ömürleri 2 yıldan fazladır. İşletmelerini çoğunlukla kendi çabaları veya aileleri ile birlikte kuran kadın girişimcilerin ortağı eşi ya da ailesidir. İşletmelerini kurarken başlangıç sermayesini öncelikle kendi birikim ve imkanlarıyla ya da ailesinin sağladığı imkanlarla oluşturmaktadır. Finansman kaynağına ulaşmakta zorlanan kadın girişimcilerin çok azı başlangıçta banka kredisi ve devlet desteği ile sermayelerini oluşturmuştur. Az bir oranda da olsa kredi kartı kullanarak başlangıç sermayesini temin eden kadın girişimci bulunmaktadır. Literatürde yapılan diğ er çalışmalarda da benzer sonuçlara rastlamak mümkündür. Yelkikalan (2006) tarafından yapılan araştırmada kadın girişimcilerin kredi almakta zorlandığını bu yüzden katılımcıların %41'inin şahsi birikimleri ile işletme kurdukları tespit edilmiştir.

Bu araştırmada başarı göstergesi olarak kabul edilen son bir yıldaki kârlılık değişimine göre katılımcıların çoğunun kârlılığı artmış veya değişmemiş, çok azının azalmıştır.

Literatürde Türkiye'de kadınların orta yaş diliminde yer aldıkları, evli ve çocuk sahibi oldukları, eğitimlerinin genelde lise düzeyinde olduğu, ekonomik ihtiyaçlardan daha çok kişisel beklentilerini karşılamak amacıyla girişimcilik faaliyetinde buldukları, kuruluş sermayelerini büyük ölçüde kendi birikimleriyle karşıladıkları ve kadınların iş kurma aşamasında karşılaştıkları en önemli sorunun sermaye eksikliği olduğuna ilişkin bulgular yer almaktadır. Bu bulgularla karşılaştırıldığında, araştırmaya katılan Bursa ilinde faaliyet gösteren kadınların girişimci olma nedenleri ve sermaye kaynakları literatürdeki çalışmalarla paralellik gösterirken, eğitim düzeyleri ve işlerini kurarken

yaşadıkları engeller açısından farklılık bulunmaktadır. Bursa ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin eğitim seviyelerinin yüksek olması günümüzde kadının eğitim seviyesinin artmasından, eğitilmiş kadınların iş gören olarak karşılaştıkları engeller nedeni ile girişimci olmaya yönelmelerinden kaynaklanmaktadır. Araştırma bulgularına göre sermaye eksikliği ve gerekli finansman kaynağına ulaşamamak Bursa'daki kadın girişimciler açısından başarıyı azaltan anlamlı bir değişkendir. Bununla birlikte katılımcılar öncelikli olarak yüksek rekabet ortamı, uygun kalifiye personel bulamama, piyasanın belirsizliği engelleri ile karşılaşmışlardır. Bu engeller günümüz ekonomik koşullarında, rekabet yoğun iş dünyasında tüm girişimciler için geçerlidir.

Literatürde Türkiye'de kadınların sosyal ağ yapılarının zayıf olduğu, kadınların maddi ve manevi destek için öncelikle aile ve arkadaş çevrelerinden faydalandıkları, meslek odaları, dernekler, danışmanlık şirketleri gibi profesyonel sosyal ağlardan yeterince yararlanamadıkları bilinmektedir. Bursa ilinde kadın derneklerine üye olan girişimcilerin sayısı yüksek olsa da, katılımcıların çoğunluğu meslek odalarının, kadın derneklerinin, kadınlara yapılan pozitif ayrımcılığın, bankaların başarılarına katkı sağlamadığını ifade etmiştir. Katılımcıların çok azı Avrupa Birliği desteklerinden ve üniversitelerden yararlanmaktadır. Katılımcıların devlet desteklerinden faydalanma durumu da oldukça düşüktür. Sosyal ağ yapısı zayıf olan kadınlar, kadın olmalarından kaynaklanan engellerle birlikte sosyal ağları yeterince değerlendiremedikleri için kurumsal destek faktörlerinden yüksek oranda faydalanamamaktadır.

Araştırmacılara göre aile desteği almak kadın girişimciler için büyük önem taşımaktadır. Bursa ilinde faaliyet gösteren kadın girişimciler ailesinin ve çocuklarının başarılarında engel olmadığını, aile desteğinin başarılarına katkısı olduğunu ifade etmiştir. Literatürde yapılan diğer çalışmalarda da benzer sonuçlara rastlamak mümkündür. Palaz ve Turgut (2009) tarafından yapılan araştırma sonucunda kadın girişimciler en büyük desteği eş ve ailelerinden gördüklerini belirtmişlerdir.

Başarıyı etkileyen girişimcilik özellikleri, yöneticilik özellikleri, sermaye eksikliği, gerekli finansmana ulaşamamak, kurumsal destek faktörleri, sosyal ağ yapısı desteği, sosyal engeller ve kurumsal engeller bağımsız değişkenleri ile başarı bağımlı değişkeni analiz edilerek oluşturulan risk modeline göre; yöneticilik özellikleri ve sosyal ağ yapısı başarı üzerinde anlamlı ve etkili çıkmamıştır. Kurumsal engeller, gerekli finansmana ulaşamamak, sermaye eksikliği başarıyı azaltan istatistik anlamlı değişkenlerdir. Kurumsal destek ve girişimci özellikleri ise başarıyı arttıran anlamlı ve etkili değişkenlerdir. Başarı üzerinde kurumsal engeller en büyük risk olarak belirlenmiştir. Sosyal ağ yapısının başarıyı arttıran anlamlı ve etkili bir değişken olmamasının nedeni bu araştırmaya katılan kadınların sosyal ağ yapısının zayıf olmasından kaynaklanmaktadır. Greene vd. (2003), Jayawarna ve Jones (2010) tarafından yapılan araştırmalar kadın girişimcilerin sosyal ağ yapılarının zayıf olduğunu, kadınların formal ağlarla bağlantı geliştirme olasılıklarının düşük olduğunu belirtmektedir. Alpşahin (2011) tarafından yapılan araştırma sosyal ağların girişimcinin performansı üzerinde doğrudan etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Gelecek araştırmalar kadın girişimcilerin sosyal ağ yapılarının varlığını ve bu

yapıların faydalarını araştırmakla birlikte, bu yapıların nasıl daha etkin hale getirilebileceğine odaklanabilir.

Araştırma kapsamında ortaya çıkan sonuçlar neticesinde bazı öneriler geliştirilmiştir:

- Girişimcilik fikrinin oluşması aşamasında atılması gereken önemli adımlar bulunmaktadır. Kalkınmada kadın gücünden ve potansiyelinden yararlanabilmek, kaynakların israf edilmesini önlemek ve doğru kararlar alınmasını sağlamak için “yönlendirme” ve yönlendirme faaliyetleri oldukça önemlidir. Bu amaçla, KOSGEB, Halk Bankası gibi KOBİ’leri destekleyen kurumlarda kadın girişimcileri yönlendirecek ve bilgilendirecek ofisler oluşturulabilir. Yerel düzeyde Ticaret ve Sanayi Odasına veya Esnaf ve Sanatkarlar Odasına bağlı bir kadın girişimcilik ofisi, kadın girişimcilerle birebir ilişkiye geçerek sorunların çözümüne, bilgi ve danışmanlık gereksinimine yardımcı olabilir. Daha başlangıç aşamasında kadınlara yol gösterebilecek “bilgilendirme ofisleri”ne ihtiyaç vardır. Bu ofisler işin kurulması aşamasında olduğu kadar sonrasında da pazarlama, ürün geliştirme vb. firma geleceğinin şekillenmesinde gerekli bilgilerin eğitimini verebilir.

- Girişimcilikte rol modellerinin eksik olması önemli bir problemdir. Başarılı rol modellerin ilgileri, yaklaşımları, davranışları ve faaliyetleri girişimci olmak isteyenlerin arzularını ve güvenilirliklerini etkileyecektir. Üstelik rol modellerinin etkisi, cinsiyetle doğrudan ilişkilidir. Yani, bir kişi aynı cinsiyete sahip diğer bir kişiden daha fazla etkilenecektir. Kadın girişimcilerin birbiriyle iletişimde olabileceği platformların oluşturulması önerilmektedir. Bu platformlar hem internet ortamında hem de günlük yaşamda aktif olarak çalışabilmelidir. İngiltere’de 45000’den fazla kadın girişimcinin yer aldığı en büyük kadın platformu “Enterprising Women” bir kadın girişimci tarafından sektörel bilgi vermek ve her konuda destek olmak amacıyla kurulmuştur. Üyelerine uzmanlar tarafından yüz yüze ve online destekler sunmaktadır. Platform sayesinde oluşan ağ ile kadınlar birbiri ile sürekli bilgi paylaşımında bulunmaktadır. Tecrübe paylaşımı ile birlikte, birçok kadın işi ile ilgili arkadaş, ortak, distribütör veya müşteri bulabilmektedir. Ülkemizde de benzer platformların olması kadınlarımız için büyük bir fırsat ve avantaj olabilir.

KAYNAKÇA

- Alpşahin U. (2011) Kadın Girişimcilerin Başarı Faktörleri: Farklılık Yaratın Stratejilerin Çözümlemesi, Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Aytaç Ö. ve İlhan S. (2007) “Girişimcilik ve Girişimci Kültür: Sosyolojik Bir Perspektif”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18, 101-120.
- Barret M. (2006) “Women's Entrepreneurship in Australia: Present And Their Future”, Growth Oriented Women Entrepreneurs and Their Business, Edward Edgar Publishing Limited, Usa, 23-52.
- Bayrak S. ve Yücel A. (2000) “Kadın Cinsiyeti, Yöneticilik ve Güç Bir Paradoks Mu?”, 11. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, Nevşehir.

- Bayraktaroğlu, S., Uluköy, M. (2014) A Field Research About Oppression Incurred of Women Entrepreneurs in Patriarchal Societies, *Yönetim Ekonomileri Araştırmaları Dergisi*, 24, 356-369.
- Boden R. ve Nucci A. (2000) "On The Survival Prospects of Men's And Women's New Business Ventures", *Journal Of Business Venturing*, 18(4), 347-362.
- Borzi M. A. (1994) "The Gender Finance Gap", Smythe Pty Ltd., Sydney.
- Brush C. G., Greene P. ve Gatewood E. (2006) "Perspectives On Women Entrepreneurs: Past Findings And New Directions", Eds. M Minniti, Praeger Perspectives Series: The Entrepreneurial Process, 1, Praeger Publishing, Westport, Usa.
- Can Y. ve Karataş A. (2007) "Yerel Ekonomilerde Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Kadın Girişimcilerin Rolü ve Mikro Finansman: Muğla İli Örneği," Selçuk Ü. Karaman İ.İ.B.F. Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı, 251-261.
- Carter S. ve Cannon T. (1988) "Women in Business", *Employment Gazette*, 96(10), 565-571.
- Carter S. ve Rosa P. (1998) "The Financing Of Male And Female Owned-Business", *Entrepreneurship And Regional Development*, 10(3), 225-241.
- Catley S. ve Hamilton R. T. (1998) "Small Business Development and Gender of Owner", *Journal of Management Development*, 17(1), 75-82.
- Çelik C. ve Özdevecioğlu M. (2001) "Kadın Girişimcilerin Demografik Özellikleri ve Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Nevşehir İlinde Bir Araştırma", 1. Orta Anadolu Kongresi, Nevşehir, 487-498.
- Ecevit Y. (1993) "Kadın Girişimciliğinin Yaygınlaşmasına Yönelik Bir Model Önerisi", KSGM Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli, Ankara.
- Eğrican N. ve Karadeniz E. (2008) "Entrepreneurship in Turkey: The Turkish Annual Report", GEM Publishing, İstanbul.
- Foss L. ve Ljunggren E. (2006) "Women's Entrepreneurship In Norway: Recent Trends And Future Challenges", *Growth Oriented Women Entrepreneurs and Their Business*, Eds. B. Candida, N.M Carter, E.J Gatewood, P.G Green, M.M Hart. Edward Edgar Publishing Limited, Usa, 154-183.
- Greene P., Hart M. M., Gatewood E. J., Brush C. G. ve Carter N. M. (2003) "Women Entrepreneurs: Moving Front And Center: An Overview Of Research And Theory", *Women Entrepreneurs: Moving Front and Center*, Usa.
- Güney S. (2006) "Kadın Girişimciliğe Genel Bakış", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(1), 25-43.
- Gürol M. A. (2000) "Türkiye'de Kadın Girişimci ve Küçük İşletmesi: Fırsatlar, Sorunlar, Beklentiler ve Öneriler", Atılım Üniversitesi Yayını, Ankara.
- Gürol M. A. (2006) "Girişimci ve Girişimcilik", Gazi Kitapevi, Ankara.
- Hisrich R. D. ve Öztürk S. A. (1999) "Women Entrepreneurs in A Developing Economy", *The Journal Of Management Development*, 18(2), 114-124.
- Hisrich R. D. ve Peter M. P. (1995) "Entrepreneurship: Starting, Developing and Managing, A New Enterprise", Donnelley and Sons Company, Usa.
- İbicioğlu H., Özdağlı K. ve Alparlan A. M. (2009) "Girişimci Özellikler ve Girişimcilik Türü Tercih Üzerinde Ebeveyn Etkisi: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Araştırması", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 12(1-2), 521-538.
- İlter B. (2008), "Girişimcilik Sürecinde Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunların Analizi: Kagitler Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

- Jones O. ve Jayawarna D. (2010) “Bootstrapping And Entrepreneurship: Investigating The Role Of Gender”, EURAM 2010, Tor Vergata University, Rome.
- KSGM (2000) “Türkiye’de Kadınlara Ait Girişimlerin Desteklenmesi”, KSGM Yayınları, Ankara.
- Kutanis R. ve Hancı A. (2004) “Kadın Girişimcilerin Kişisel Özgürlük Algılamaları”, Osmangazi Ü. İ.İ.B.F., 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongre Bildirisi, Eskişehir, 457-464.
- Mboko S. ve Smith-Hunter A. E. (2009) “Women Entrepreneurs in Zimbabwe: A Case Study”, The Journal of Global Business Issues, 3(1), 157-169.
- Neergaard H., Nielsen K. ve Kjeldsen J. (2006) “State of The Art of Women's Entrepreneurship, Access To Financing and Financing Strategies In Denmark”, Growth Oriented Women Entrepreneurs and Their Business, Eds. B. Candida, N.M Carter, E.J Gatewood, P.G Green, M.M Hart, Edward Edgar Publishing Limited, Usa, 88-111.
- Orhan M. ve Scott D. (2001) “Why Women Enter into Entrepreneurship: An Explanatory Model”, Women in Management Review, 16(5), 232-247.
- Özdemir A. A. (2010) “Potansiyel Girişimci Olan Kadınların Motivasyon Faktörleri ve Eskişehir’de Bir Araştırma”, Ege Akademik Bakış, 10(1), 117-139.
- Palaz S. ve Turgut B. (2009) “Kadın Girişimcilerin Kişisel ve İş Yaşamına İlişkin Özellikleri, Motivasyonları ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma: Bandırma Örneği”, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, İstanbul, 4(1), 99-115.
- Sipahi B., Yurtkoru S. ve Çinko M. (2010) “Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi”, 3. b., Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Soysal A. (2010) “Türkiye’de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme”, Ankara Ü. SBF Dergisi, 65(1), 83-114.
- Şekerler H. (2006) “Kadın Girişimciler, Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Tan F. Z. S. (2006) “Tarihi Akış İçinde Kastamonu Kadın Girişimciliği”, 14. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, Erzurum.
- Tekin M. (2005) “Girişimcilik”, Günay Yayıncılık, Konya.
- Tütek H. (1998) “Dünyada ve Türkiye’de Kadın Yöneticiler; Cam Tavan Deliniyor mu? Farklı Cinslerin Eşitliği Sempozyumu”, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları Sayı 86.
- Uluköy, M., Demireli, C. ve Kahya, V. (2013) Kosgeb Girişimcilik Eğitimi Kurslarına Katılan Katılımcıların Girişimcilik Profiline Yönelik Bir Alan Araştırması, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 8(2), 79-96.
- Uluköy, M. ve Demireli, C. (2014) Cinsiyetin Girişimcilik Özellikleri Üzerine Etkisi, Erkek Girişimcilik Ve Kadın Girişimciliğin Karşılaştırmalı Analizi, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, (22), 47-55.
- Uluköy, M., Demireli, C., Kahya, V. ve Demirağ, F. (2014) “Farklı Öğrenim Düzeyindeki Öğrencilerin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Araştırması”, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(9), 1-17.
- Yelkikalan N. (2006) “Başarılı Girişimcilikte Cinsiyetin Rolü: Kadın ve Girişimciler”, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 1(1), 45-54.